

STRATÉGIA ENVIRONMENTÁLNEJ POLITIKY

Jana GASPEROVÁ

ENVIRONMENTAL POLICY STRATEGY

Abstrakt

Environmentálna politika má snahu byť integrálnou súčasťou odvetvových politík s tým, že ekonomické systémy sa z rastových modelov transformujú na trhovo udržateľný rozvoj. Koncipovaniu environmentálnej politiky predchádza identifikácia najdôležitejších problémov životného prostredia. Environmentálna politika je programový, strategický dokument, ktorý obsahuje hlavné zásady a priority vo vzťahu k ochrane a starostlivosti o životné prostredie.

Kľúčové slová: environment, udržateľný rozvoj

Abstract

Environmental policy has the tendency to be an integral part of sectoral policies, arguing that the economic systems are transformed from the growth models into market-sustainable development. The formulating of environmental policy is preceded by the identification of the most important environmental problems. Environment policy is a programmatic and strategic document, which contains the guiding principles and priorities in relation to the protection and the tending of the environment.

Key words: environment, sustainable development

Úvod

V súčasnosti environmentálna politika je neoddeliteľnou súčasťou hospodárskej politiky takmer každého z štátov Európskej Únie, ktorej hlavným zámerom je dosiahnuť zmeny v spávaní subjektov podnikateľskej sféry a spotrebiteľov v prospech ochrany a obnovy životného prostredia a tak prispieť k zabezpečeniu trvalo udržateľného rozvoja. Trvalo udržateľný rozvoj sa tak stal je jedným z najdôležitejších nástrojov, ktorý v súčasnosti SR využíva pre zabezpečenie cieľa, ktorý si členské krajiny Únie spoločne vytýčili ako nástroj pre ochranu a obnovu životného prostredia. Túto skutočnosť si uvedomujú nielen ekonómovia, ktorí už dlhšie upozorňujú, že deficitný fenomén, akým je životné prostredie, je a bude príčinou zložitých spoločenských vzťahov. Pri zvažovaní ekonomického aspektu je potrebné uvedomiť si, že životné prostredie možno vnímať z rôznych pohľadov a jedným z nich je aj finančno-ekonomická dimenzia. Túto stránku možno jednoducho vyčíslit' vo forme nákladov. Ak výška nákladov vynaložených na ochranu životné prostredie je ovplyvnená nákladmi na predchádzanie vzniku znečistenia životného prostredia, ich absencia by mala za následok vznik škôd, ktoré sa dotýkajú nielen vybraných zložiek životného prostredia ale taktiež aj spoločnosti ako celku. Náklady na odstránenie škôd však nezaťažujú len súčasnú generáciu, počas ktorej škodová udalosť vznikla ale taktiež aj generácie, ktoré ešte budú znášať jej dopady. Obvykle výška nákladov vynaložených na odstraňovanie škôd je obvykle v porovnaní s nákladmi vynaloženými na prevenciu podstatne vyššia.

Prognózy, aktuálny stav ako aj možný vývoj viedli vo väčšine krajín k vypracovaniu a presadzovaniu jednotnej štátnej environmentálnej politiky. Pre vytvorenie a aplikáciu takejto politiky sa rozhodlo taktiež aj Slovensko. Štátna environmentálna politika teda všeobecne predstavuje cieľavedomú a systematickú činnosť štátu v oblasti ŽP. Jednoznačne by mala vychádzať z analýzy stavu ŽP na území danej krajiny a mala by formulovať predovšetkým priority a hlavné ciele, ktoré chceme dosiahnuť do určitého časového horizontu.

Ciele a priority environmentálnej politiky

Pre efektívne fungujúcu environmentálnu politiku je potrebné jasne vytýčiť si ciele a priority ako aj stratégiu, ktorá bude slúžiť na ich dosahovanie. Z tohto pohľadu významný medzník pre oblasť environmentálnej politiky SR predstavovala konferencia OSN o ŽP a rozvoji v roku 1992 v Riu, na ktorú SR reagovala v podobe vypracovania dokumentu „Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky“, ktorý predstavuje pre oblasť ochrany životného prostredia na SR základný koncepčný dokument. Schválený bol v nasledujúcom roku 1993¹, pričom vychádzal z Ústavy SR, podľa ktorej je povinnosťou štátu dbať na racionálne využívanie prírodných zdrojov, ekologickú rovnováhu a účinnú starostlivosť o ŽP.²

Stratégia vychádzala zo zhodnotenia environmentálnej situácie v SR a vo svete, teda z určitých vnútorných³ a vonkajších⁴ podmienok, objektivizovaných v medzirezortnom pripomienkovom konaní, odborníkmi, miestnymi orgánmi

¹ Návrh prvej slovenskej Stratégie, zásad a priorít štátnej environmentálnej politiky schválila vláda SR 7. septembra 1993 uznesením č. 619 a Národná rada Slovenskej republiky všetkými hlasmi 18. novembra 1993 uznesením č. 339.

² ROMANČÍKOVÁ, E. 2011. *Ekonomika a životné prostredie*. - Bratislava: Iura Edition, 2011. 224 s. ISBN 978-80-8078-426-3.

³ išlo o celkový zhoršený stav životného prostredia SR a jeho nežiaduci vplyv, najmä na vek a zdravie ľudí, ako výsledku rozsiahleho znečisťovania zložiek prírody a vnášania cudzorodých látok do potravinového reťazca, dlhodobej a pretrvávajúcej nešetnej exploatacie prírodných zdrojov a hromadenia nevyužitých odpadov a nedomyšlených zásahov do krajiny a ekosystémov v nej

⁴ stav ŽP v Európe i v globálnom meradle, vývoj starostlivosti o životné prostredie v okolitých štátoch, na úrovni európskych i svetových integračných zoskupení, hlavne v rámci OSN a EÚ

štátnej správy, inštitúciami a združeniami občanov. Podľa Stratégie štátnej environmentálnej politiky, rozvoj starostlivosti o ŽP v SR, ako neoddeliteľnej súčasti celkového rozvoja spoločnosti a jej ekonomických a sociálnych potrieb, závisí od predchádzania vzniku hlavných príčin poškodzovania ŽP a od odstraňovania existujúcich hlavných príčin a negatívnych dôsledkov poškodzovania ŽP.⁵

Zásady štátnej environmentálnej politiky

Realizáciu stratégie štátnej environmentálnej politiky podmieňuje uplatňovanie a dodržiavanie 10 zásad:

- *preferencia preventívnych opatrení nad nápravnými*- prenesenie ťažiska z odstraňovania následkov poškodzovania ŽP na odstraňovanie jeho príčin, čo si vyžiada celkovú zmenu prístupov
- *presadzovanie štátnej environmentálnej politiky vo všetkých odvetviach hospodárstva (vrátane terciárnej sféry)*- zavedenie štátnej environmentálnej politiky do koncepcií, postupov a opatrení všetkých rezortov
- *nutnosť chápať riešenia environmentálnych problémov ako riešenia ekonomických problémov spoločnosti*- znamená to, že stav životného prostredia predstavuje odraz ekonomiky a opačne
- *uviedenie, že terajšia spoločnosť nesie zodpovednosť za životné prostredie voči budúcim generáciám* - nežiaduce prenášanie zodpovednosti za nepriaznivý stav životného prostredia a jeho vplyvy len na predchádzajúce generácie
- *komplexné a systémové riešenie problémov ŽP* - napriek potrebám parciálneho riešenia problémov životného prostredia uvedenie si ich prepojenia a závislosti v priestore a v čase
- *úhrada výdavkov spojených s odstraňovaním znečistenia alebo poškodenia ŽP vždy znečisťovateľom alebo poškodzovateľom* - znamená zodpovednosť niesť následky ohrozenia ŽP pôvodcom poškodenia.
- *posudzovanie vplyvov, dopadov a zásahov do ŽP na zdravie ľudí, krajinu, zložky životného prostredia a ohrozenosť organizmov*- zvažovanie neoceniteľnosti hodnôt prírodného a kultúrneho dedičstva a jeho nenahraditeľnosti, vyčerpatelnosti neobnoviteľných a racionálnejšieho využívania obnoviteľných prírodných zdrojov; momentálny zisk nesmie viesť k niekoľkonásobne vyšším výdavkom v blízkej budúcnosti alebo k nenávratným stratám
- *starostlivosť o ŽP ako základná podmienka zastavenia nepriaznivých trendov vývoja obyvateľstva*- dôslednou prevenciou sa predíde dodatočným nárokom na terapiu
- *ochranný prístup k lesom a k pôde, ako k ekostabilizačným faktorom*- podmieňujú biologickú rôznorodosť, výživu a existenciu života
- *uplatňovanie úcty k životu, ku všetkým jeho formám a ku všetkým prírodným a kultúrnym hodnotám*- ani vlastnícke právo neoprávňuje vlastníka na poškodzovanie a ničenie týchto hodnôt a na znečisťovanie životného prostredia nad mieru ustanovenú zákonmi

Stratégia environmentálnej politiky

Stratégiu environmentálnej politiky SR určuje päť priorít, pri voľbe ktorých sa zvažovala okrem východiskovej situácie SR aj medzinárodná porovnateľnosť s prioritami jednak susediacich štátov, ale aj niektorých vyspelých západných štátov, ako je napríklad Kanada. Sú to nasledovné priority:

- I. ochrana ovzdušia pred znečisťujúcimi látkami a globálna environmentálna bezpečnosť;
- II. zabezpečenie dostatku pitnej vody a zníženie znečistenia ostatných vôd pod prípustnú mieru;
- III. ochrana pôdy pred degradáciou a zabezpečenie bezpečnosti potravín a ostatných výrobkov;
- IV. minimalizácia vzniku, využívanie a správne zneškodňovanie odpadov;
- V. zachovanie biologickej rôznorodosti, ochrana a racionálne využívanie prírodných zdrojov a optimalizácia priestorovej štruktúry a využívania krajiny.⁶

Aktualizácia stratégie environmentálnej politiky SR bola v roku 2002 odprezentovaná v dokumente Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja, pričom táto stratégia kladie dôraz na potrebu integrácie ekonomického, environmentálneho a sociálneho aspektu TUR do všetkých hospodárskych politík.⁷

Ďalšie dokumenty, ktoré hrajú dôležitú úlohu v oblasti štátnej environmentálnej politiky SR sú Národné environmentálne akčné programy (NEAP I., NEAP II. A NEAP III.), ktoré boli vypracované v nadväznosti na spomínaný dokument - Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky, a do ktorých boli premietnuté aktualizované priority, konkrétne ciele a návrhy opatrení na ich zabezpečenie.

Vzhľadom na členstvo SR v EÚ, oblasť politiky ŽP na Slovensku pramení predovšetkým z programov environmentálnej politiky EÚ, ale aj z programov medzinárodných organizácií, ktorých je SR členom, ako sú OECD a OSN, a rovnako i z iných medzinárodných dohôd s environmentálnym zameraním.

⁵ Ministerstvo životného prostredia SR. 1993. *Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky* [online]. Bratislava: MŽP SR. 1993. [cit. 2013-01-22]. Dostupné na internete: <http://www.minzp.sk/dokumenty/strategieke-dokumenty/strategia-zasady-priority-statnej-environmentalnej-politiky.html>.

⁶ Ministerstvo životného prostredia SR. 1993. *Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky* [online]. Bratislava: MŽP SR. 1993. [cit. 2013-02-14]. Dostupné na internete: <http://www.minzp.sk/dokumenty/strategieke-dokumenty/strategia-zasady-priority-statnej-environmentalnej-politiky.html>.

⁷ KLINDA, J. 2008. Pätnásťročná Stratégia štátnej environmentálnej politiky. In: *Enviromagazín*. ISSN 1335-1877, 2008, roč. 13, č.6, s. 4-5.

Uplatňovanie environmentálnej politiky praxi

Starostlivosť o životné prostredie je neoddeliteľnou súčasťou celkového rozvoja spoločnosti. Realizácia environmentálnej politiky má za cieľ okrem iného vstupovať do výrobných a spotrebných rozhodnutí podnikateľskej sféry a spotrebiteľov a dosiahnuť zmeny v správaní subjektov tak, aby boli v súlade s udržateľným rozvojom, ochranou prírody a starostlivosťou o životné prostredie. Environmentálna politika má tiež snahu byť integrálnou súčasťou odvetvových politík s tým, že ekonomické systémy sa z rastových modelov transformujú na trhovo udržateľný rozvoj. Koncipovaniu environmentálnej politiky predchádza identifikácia najdôležitejších problémov životného prostredia. Následne na základe konsenzu sa stanovujú princípy environmentálnej politiky spoločnosti, dosiahnuteľné ciele a priority riešenia environmentálnych problémov v krátkodobom, strednodobom a dlhodobom horizonte, spôsoby financovania environmentálnych problémov a cieľov environmentálnej politiky⁸.

V environmentálnych politikách sa uplatňujú najmä tieto princípy:

- znečisťovateľ platí (PPP - Polluter Pays Principle),
- podpory/verejného bremena (The Prevention Principle),
- prevencie (The Prevention Principle),
- subsidiarity (The Principle of Subsidiarity),
- bezprostrednosti (The Proximity Principle),
- ekonomickej efektívnosti (The Principle of Economic Effectiveness),
- spravodlivosti (Fairness Principle),
- trvalo udržateľného rozvoja (The Sustainable Development Principle).

Environmentálna politika je programový, strategický dokument, ktorý obsahuje hlavné zásady a priority vo vzťahu k ochrane a starostlivosti o životné prostredie. Z hľadiska rozsahu pôsobenia existuje environmentálna, resp. bezpečnostná politika medzinárodná, štátna, regionálna, lokálna, resp. podniková. Účasť verejnosti je chápaná ako dôležitý element. Je dôležité, aby si občania uvedomovali zodpovednosť za svoje konanie a zároveň boli vytvorené podmienky na to, aby verejnosť mohla aktívne ovplyvňovať (pomáhať redukovat') súčasné, resp. potenciálne, environmentálne, resp. bezpečnostné problémy. Uplatňovanie environmentálnej politiky praxi je výsledkom aktivity všetkých zúčastnených, t.j. štátnych, odborných a mimovládnych inštitúcií, politických strán, verejnosti. [7]

Environmentálna politika EÚ

Environmentálna politika EÚ vychádza z presvedčenia, že prísne environmentálne normy stimulujú inovácie a podnikateľské príležitosti. Hospodárska, sociálna a environmentálna politika sú navzájom úzko previazané. Je založená na zásade „znečisťovateľ platí“. Platby môžu mať podobu investícií potrebných na splnenie prísnejších noriem, povinnosti odberať naspäť výrobky, recyklovať ich alebo po použití ich zneškodňovať, alebo zavedenia obchodnej alebo spotrebiteľskej dane za používanie neekologických výrobkov, ako sú napríklad niektoré druhy obalov. [6]

Hlavné zásady environmentálnej politiky EÚ sú obsiahnuté v Akčných programoch zameraných na ochranu životného prostredia:

- prvý (1973 – 1976) - *A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (first programme)*, OJ C 62,31.7.1973, p.16;
- druhý (1976 – 1978) - *A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (second programme)*, OJ C 178,31.7.1976, p.44;
- tretí (1982 – 1986) - *A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (third programme)*, OJ C 182, 19.7.1982, p.102;
- štvrtý (1987 – 1992) - *A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (fourth programme)*, OJ C 156, 15.6.1987, p. 138
- piaty (1992 – 1996), *A European Communities programme of policy and action in relation to the environment (Fifth Environmental Action Programme)*
- šiesty (2002 – 2012), *The Sixth Environment Action Programme of the European Community 2002-2012; Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme of 10 September 2002; L 242/I, 10.9.2002*

Politika Spoločenstva má prispievať k napĺňaniu nasledujúcich cieľov⁹: zachovávať, chrániť a zlepšovať kvalitu životného prostredia, starostlivo a rozumné zaobchádzanie s prírodnými zdrojmi a presadzovať opatrenia na medzinárodnej úrovni pre zaobchádzanie s regionálnymi alebo celosvetovými problémami.

ZÁVERY

⁸ ROMANČÍKOVÁ, E. 2004. Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia. - Bratislava: ECO Instrument. 269 s., ISBN 80-967771-1-4, s. 25

⁹ Článok 174 zmluvy ES. [EUROPEAN UNION — CONSOLIDATED VERSIONS OF THE TREATY ON EUROPEAN UNION AND OF THE TREATY ESTABLISHING THE EUROPEAN COMMUNITY (consolidated text). *Official Journal C 321E of 29 December 2006*]. - Dostupné na internete: <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/index.htm>

Význam environmentálnych problémov v súčasnosti neustále narastá. Okrem vplyvu činnosti človeka na prírodu a hospodárstvo si čoraz viac všímame vplyvy na kvalitu života a sociálne prostredie.

Nedávna predstava o rozvoji ľudstva stotožňovaná len s ekonomickým rozvojom bola korigovaná na smerovanie k naplneniu sociálnych cieľov a to najmä na redukciu chudoby, zlepšenie kvality života, zlepšenie príležitostí na kvalitnejšie vzdelanie a zdravie. Takáto zmena orientácie si vyžaduje komplexný prístup k rozvoju riadenia vzájomných vzťahov medzi prírodnými a ľudskými, odvetvovými a štrukturálnymi aspektmi rozvoja na všetkých úrovniach. Ako dôsledok takejto zmeny orientácie je vznik, vývoj a medzinárodné uplatňovanie koncepcie „trvalo udržateľného rozvoja“.

Ochrana životného prostredia a smerovanie k takému rozvoju spoločnosti, ktorý umožní ekonomický rozvoj, zvyšovanie životnej úrovne a zároveň zachová prírodu a zdroje pre ďalšie generácie, si vyžaduje poznanie súčasného stavu. Poznanie príčin, ktoré spôsobujú environmentálne problémy a možností, ako tomu zabrániť, respektíve ako sanovať environmentálne záťaž, môžu prispieť k zmene prístupu nielen v oblasti výroby, ale aj spotreby. Výsledkom takéhoto poznania by mal byť kvalitatívne environmentálne prijateľnejší prístup pri čerpaní zdrojov, vo výrobe a spotrebe, ktorý by ale nevznikol na základe príkazov či zákazov, ale na základe prirodzeného ľudského poznania.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] Ministerstvo životného prostredia SR. 1993. Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky [online]. Bratislava: MŽP SR. 1993. [cit. 2013-01-22]. Dostupné na internete: <http://www.minzp.sk/dokumenty/strategie-dokumenty/strategia-zasady-priority-statnej-environmentalnej-politiky.html>.
- [2] KLINDA, J. 2008. Pätnásťročná Stratégia štátnej environmentálnej politiky. In: Enviromagazín. ISSN 1335-1877, 2008, roč. 13, č.6, s. 4-5.
- [3] Official Journal C 321E of 29 December 2006]. - Dostupné na internete: <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/index.htm>
- [4] ROMANČÍKOVÁ, E. 2004. Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia. - Bratislava: ECO Instrument. 269 s., ISBN 80-967771-1-4, s. 25
- [5] ROMANČÍKOVÁ, E. 2011. Ekonomía a životné prostredie. Bratislava: Iura Edition, 2011. 224 s. ISBN 978-80-8078-426-3.
- [6] RUSKO M. - PIATRIK M. - KOTOVICOVÁ J., 2004. Environmentálne manažérstvo. - Žilina: Strix [VeV], Edícia EV-1, Prvé slovenské vydanie, ISBN 80-969257-0-9, 175 s.
- [7] RUSKO, M., 2007. Environmentálna politika. – Planeta 2/2007, roč. XV, Praha, s. 14-16, ISSN 1801-6898
- [8] WESSELY, E. - KRÁLIKOVÁ, R. - KRUPA, M.: Efficient management in production companies by implementation of PLM. 2008. In: Annals of DAAAM for 2008, Vienna : DAAAM International, 2008 P. 1527-1528. - ISBN 9783901509681

ADRESA AUTORA

Mgr. Jana GASPEROVÁ, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Katedra bezpečnostného manažmentu

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.